

6. Образование как планетное явление: Монография / Л.А. Алексеева, Р.А. Додонов, Д.Е. Муза, Ф.В. Лазарев, В.М. Таланов и др.; ДонНТУ. – Донецк: ДонНТУ, Технопарк ДонНТУ УНИТЕХ, 2011. - 270 с.

SUMMARY

The article addresses the problem of determining the subject field and social needs of "scientific school", which are its mission in society, and the deformation of its content.

"Scientific school" is defined as a social institution, the transmission of traditions and knowledge of scientific activity, for which the absolute value is the pursuit of truth. Truth is the absolute value of the scientific school.

In the definition of "scientific school" highlighted significant value to the content subject field concept of "scientific school". This ontological significance of the scientific school as a subject-object -subject activities, content is the receipt and transmission of knowledge. This epistemological value is determined by the dominance of cognitive content of scientific school as the basic institution of learning activities, aimed at the implementation of the knowledge society. Axiological meaning of scientific schools is manifested in cultivating unconditional basic values of "Truth" in the scientific community, relaying it to the activity and life of generations of scientific school. Praxeological meaning of scientific school is reflected in the activity- technological aspect, in both theoretical and practical learning activities, respects her as a social institution.

In the social relations of the meaning of "scientific school" is manifested in educational school property; in its institutional sense (in status and role, identification forms and relations between generations); social needs.

The author dwells on the social needs that meets the social institution called "scientific school".

First, there is the need for the formation of the vision and independence of the internal development of the society. Secondly, there is the formation of a public demand scientific competence elite. Third, there is the need for the formation of population quality and understanding of the quality of life of the people. Fourth, there is the need for the formation of the personality of the scientist. Fifth, there are the present and future needs of society. Sixth, needs are the formation of spheres essential powers of man, forming a space of inspiration, discovery and creativity. Seventh, scientific schools function as "assemblage point" of information in the knowledge and verification of information and opinions.

The article defines the essential properties of the deformation of the scientific school. The author defines as the prospect of further studies manifestations scientific school.

V.O. ТАРАН

НЕСТАБІЛЬНЕ СУСПІЛЬСТВО ЯК ФОРМА ПРОЯВУ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

В складних соціальних умовах сьогодення, коли різноманітні та різновекторні фактори активно впливають на стан суспільства, примушуючи його постійно шукати відповідні рішення для забезпечення власного існування, надзвичайно актуальною стає проблема адекватної оцінки такого стану. Адже вірна оцінка передбачає виділення сутнісних характеристик конкретного суспільства, об'єктивний аналіз внутрішніх процесів і розробку рекомендацій щодо удосконалення соціальної системи.

У зв'язку із тривалою системною кризою, яка спостерігається нині в українській державі, на особливу увагу заслуговує проблема нестабільного суспільства.

Інтерес до тих чи інших аспектів названої проблеми спостерігається в роботах таких дослідників як В.Буданов, М.Омельченко, Р.Генон, Е.Дюркгейм, Р.Мертон (соціальний хаос, анемія), Н.Косолапов (соціальна нестабільність), Н. Елдрідж, С. Гулд (контрольова-

на нестабільність), Л. фон Мізес (планований хаос), І. Пригожин, І. Стенгерс (керований хаос), О. Конт, Г. Спенсер, К. Маркс, М. Вебер, В. Андрущенко, М. Михальченко, М. Попович, М. Томенко, С. Катаєв (модернізація), А. Гладишев, В. Іванов, В. Патрушев, І. Кульчій (реформування), Д. Белл, З. Бжезінський, Є. Бистрицький, В. Таран (перехідність) тощо. Однак динаміка і неординарність проявів соціальної нестабільності потребує подальшого теоретичного осмислення сутності даного феномена.

В принципі нестабільність, як і стабільність, можуть розглядатися як універсальні форми прояву розвитку. Нестабільність звичайно виступає протилежністю стабільності. При цьому, якщо стабільність визначається в певних англійських джерелах такими властивостями як опір змінам, погіршенню, зміщенню; сталість ознак (характерних особливостей) або цілей (намірів), стійкості; надійність [19], то нестабільність - як 1) нестійкий порядок (розлад – порушення миру або громадського порядку); 2) ненадійність, що пов'язана з нестійкістю (ненадійність, пов'язана з відсутністю довіри; 3) нестійкість через відсутність балансу і рівноваги; 4) нестабільність – якість нестійкості і невизначеності (мінливість і непередбачуваність, ненадійність, розхитаність існуючого режиму [18].

Разом з тим, із соціологічної точки зору соціальна стабільність — не синонім незмінності, нерухливості соціальних систем і відносин. У суспільстві така нерухомість є, як правило, не ознакою стабільності, а ознакою застою, що рано чи пізно веде до несталості, соціальної напруги, врешті до нестабільності. У суспільстві стабільність досягається не за рахунок незмінності, нерухомості, а за рахунок вмілого здійснення назрілих соціальних змін. Можна сказати, що соціальні зміни є необхідною умовою і елементом соціальної стабільності. При цьому основи таких змін можуть бути абсолютно різними. Так, Т. Парсонс вважає, що «соціальна система – це функція спільної культури, яка не лише формує основу комунікації її членів, але й позначає, а відтак в певному сенсі й визначає статус її членів відносно одне одного». Надаючи належне когнітивному і катексичному, він особливу роль надає моральному фактору, стверджуючи, що саме «моральні стандарти, як ядро оціночного аспекту спільної культури, становлять основу стабілізуючих механізмів системи суспільної взаємодії» [10; 27]. Таким чином, моральне здоров'я суспільства виступає запорукою його стабільності.

На відміну від стабільності, де досить чітко фіксується розвиток системи чи то у позитивному (прогресивному), чи то в негативному (регресивному) напрямку, нестабільність не дає підстав для чіткого визначення вектору розвитку. Натомість нестабільність більш помітно виражає динамічний стан окремих складових системи, в якій активність певних її елементів носить «спонтанний» характер, що не забезпечує гармонійної їх взаємодії у системі в цілому. Тому цілком логічно нестабільність, за визначенням Н. Косолапова, означає розвиток погано контрольований, чреватий конфліктами і небезпеками. У зв'язку з цим він дотримується думки, що людина і політичні структури сприймають ситуацію як нестабільну, а отже, і потенційно загрозливу, небезпечну в тих випадках, коли вони не знають і / або не розуміють, що саме відбувається, не можуть інтерпретувати події в звичних для себе поняттях і категоріях; не мають достатньо часу та / або можливостей для отримання і тлумачення необхідної інформації; не контролюють або недостатньо впливають на події [4]. Щоправда, тут наголос робиться на суб'єктивній оцінці ситуації, яка зазвичай може мати діаметрально протилежні оцінки однієї і тієї ж ситуації в залежності від певних «партійних» або ціннісних орієнтацій конкретного соціального суб'єкта.

Для кращого розуміння суті нестабільності доречно порівняти її з рядом споріднених понять. Так, відомо, що нестабільність певною мірою може збігатися з характеристиками застою. Однак це не означає їх тотожності. Очевидно, що застій не містить внутрішньої позитивної динаміки. Швидше тут спостерігаються елементи системної деградації. Якщо говорити про соціальну систему, що перебуває у стані застою, то для неї характерними є відсутність серйозних зрушень у політичному житті, «згортання» політичної та ідеологічної критики, відсутність реформаторських ініціатив і ротації керівного складу

кадрів на всіх рівнях управлінської діяльності, стагнація економіки, падіння темпів зростання національного доходу, неухильне старіння основних виробничих фондів, падіння продуктивності праці, поступове зниження рівня життя переважної частини громадян, посилення еміграційних тенденцій тощо. Саме такими рисами найчастіше визначають історичний період існування СРСР від приходу Л. І. Брежнєва до влади (середина 1960-х) до початку перебудови (друга половина 1980-х). При цьому і стан застою містить певні елементи стабільності, які охоплюють деякі сфери соціального життя, економіки, військової техніки, науки, культури, спорту тощо, які, однак, не здатні кардинально вплинути на загальний стан застою. Очевидно, таку стабільність доречно назвати застійною стабільністю, яка свідчить про певну цілеспрямовану «консервацію» застійних явищ, у якій зацікавлена як існуюча влада, так і деяка частина соціуму. Не випадково на офіційному рівні цей період отримав назву «розвиненого соціалізму», але насправді означав поступове накопичення негативних явищ, що призвели до системної кризи, економічного колапсу і остаточного розпаду усієї соціально-політичної системи.

Соціальну нестабільність можна порівняти з соціальним хаосом. Очевидно, незважаючи на наявність певних змістовних точок збігання, між ними також не можна ставити знак тотожності. Адже, якщо з хаосом найчастіше пов'язана взагалі деструктуризація системи, її повний функціональний розпад, то нестабільність, незважаючи на певне руйнування системних зв'язків, передбачає збереження системи в цілому. Стосовно ж самої природи соціального хаосу думки дослідників розходяться. Як зазначає В.Буданов, соціальний хаос – категорія амбівалентна, яка залежить як від властивостей системи, так і від цілей і цінностей суб'єктів [1]. Соціальний хаос є певним проявом хаосу в його загальнобуттєвому масштабі. Не випадково хаос - найдавніша гуманітарна категорія міфології і філософії, яка у ХІХ ст. доповнилася природонауковим розумінням статистичного (теплого) хаосу, а в ХХ ст. ще й динамічного хаосу в детермінованих системах і когнітивного хаосу в теорії складності. В природі хаос відіграє важливу конструктивну роль не тільки у виборі шляху еволюції, але й у процесах побудови складного еволюційного цілого. Тому хаос може бути динамічним або термодинамічним. Відповідно і шлях еволюції спрямовується або у конструктивне, або у деструктивне русло, минаючи такі стани як нестійкість, нерівноважність, незворотність, хаос, самоорганізація. Безумовно, у природі хаос має виключно об'єктивну основу. Натомість на соціальному рівні хаос значною мірою залежить від суб'єктивного фактора не тільки у плані виникнення/долання, але й у плані ціннісного сприйняття і переживання.

Причинами соціального хаосу виступають різні чинники економічного, політичного, ідеологічного, релігійного, міжнаціонального тощо характеру. Рене Генон пов'язує виникнення соціального хаосу із запереченням природи внутрішніх відмінностей людей як основи соціальної ієрархії у суспільстві, що зумовило концептуалізацію такого поняття, як «рівність» [3]. Поняття «соціальний хаос» часто використовують паралельно з поняттям «аномія». Згідно з концепцією Е.Дюркгейма, аномія розглядається як протилежність стабільного соціального порядку і виникає тоді, коли держава і суспільство послаблюють свій контроль за поведінкою індивідів. Це відбувається в епохи промислових, економічних і соціально-політичних криз. А тому соціальну аномію можна розуміти як результат соціальної кризи. Для Р.Мертон головною підставою стану анемії є невідповідність між цілями і засобами їх досягнення. Це викликає схильність суб'єктів до порушення морально-правових норм, що призводить до руйнування механізмів регулювання взаємовідносин у соціумі [12]. Людвігу фон Мізесу належить влучне висловлювання "Planned Chaos" і однойменна книга. Автор вважає, що державні спроби керувати усім і все за всіх вирішувати призводить до протилежних результатів. Замість бажаного порядку настає хаос.

Теорію «керованого хаосу» (або «контрольованої нестабільності») розробляли Н.Елдрідж і С.Гулд, базуючись на гіпотезі про «стрибокподібність еволюції» О. Шіндуолфа. Роботи з проблем еволюційної теорії, у свою чергу, послужили одним із стиму-

люючих поштовхів для наукових пошуків Р. Тома і вироблення способів управління подіями «нелінійної революції» 1970-1980-х років в Європі. Подальше посилення практичного та наукового інтересу до проблеми «керованого хаосу» відбулося під впливом роботи І. Пригожина та І. Стенгерс «Порядок з хаосу. Новий діалог людини з природою», що вийшла на Заході в 1979 році (друге, перероблене видання — 1984 рік). У 1992 році Стівен Манн опублікував роботу «Теорія хаосу і стратегічна думка», в якій з'єднав цю теорію з новими геополітичними концептами завоювання переваги. Автор обгрунтовує необхідність «посилення експлуатації критичності» і «створення хаосу» у супротивника потребою забезпечення національних інтересів США [13]. Разом з тим, механізм застосування практики керованого хаосу досить широко використовується цілим рядом й інших країн світу - Росії, Франції, КНР, Бразилії, Ірані, Індії тощо. Власні інтереси кожної з цих країн не співпадають у політичній, економічній, безпековій та інших сферах, що призводить до протистояння між ними як на світовому, так і регіональному рівнях, і як наслідок — до посилення світової нестабільності, розв'язання війн чи збройних конфліктів. Одночасно така нестабільність формується і на локальному рівні: претензії на гегемонізм стимулюють організацію хаосу у третіх країнах з метою спочатку послабити їх економічно і політично, а потім закріпити свій особливий і виключний військово-політичний і фінансово-економічний вплив на всі сторони їх суспільного життя, що позбавляє ці країни повного або часткового суверенітету. Прикладом практичного застосування цієї стратегії можуть слугувати військові операції США та їхніх союзників в Іраку, Афганістані та Лівії, а також підтримані чи фактично спровоковані соціальні заворушення в країнах Північної Африки та Близького Сходу. Росія, у свою чергу, також посилює політичний, економічний та інформаційний тиск на країни колишнього СРСР, зокрема приховано підтримуючи перманентну напруженість в зонах «заморожених конфліктів» у Придністров'ї, Абхазії, Південній Осетії та Нагорному Карабасі. У цьому ряду можна особливо визначити і керований з боку Росії політичний й економічний хаос в Україні наприкінці 2013 - початку 2014 р., кінцевою метою якого передбачалося взяття під російський контроль як мінімум АР Крим та промислової частини країни, а за певних умов і всієї території країни [16]. Кульмінацією ж подібної політики Росії стала окупація і анексія території Кримського півострова та приєднання його до Російської Федерації. У будь-якому разі керований хаос завжди спрямовується на створення певного соціального конфлікту як специфічного засобу реалізації інтересів конкретних суб'єктів політичних відносин.

Сам же соціальний конфлікт (лат. *conflictus* — сутичка) можна розуміти як зіткнення двох або більше сил, спрямованих на забезпечення своїх інтересів в умовах протидії.

Щодо сутності соціальних конфліктів у соціологічній науці склалося дві точки зору. Одна з них (К. Маркс) виходить з того, що конфлікт — це тимчасовий стан суспільства, організації, який може бути подоланий різноманітними засобами. За другою (Р. Дарендорф, Л. Козер та ін.), конфлікт — це нормальний стан, об'єктивна риса соціальних систем, зумовлена суперечливою природою. Але кожна концептуальна позиція розглядає соціальний конфлікт як безумовний компонент соціальної нестабільності.

Поняття «нестабільність» доречно порівняти з поняттям «модернізація». Незважаючи на досить чітку «прив'язку» модернізації до процесу переходу від традиційного аграрного суспільства до індустріального, що розгортався протягом XVI-XX ст., сам термін у перекладі з англійського означає «осучаснення» та передбачає впровадження у суспільство ознак сучасності. П. Штомпка виділяє три значення поняття: 1) синонім усіх прогресивних змін, коли суспільство рухається уперед згідно з прийнятою шкалою змін; 2) синонім сучасності, коли йдеться про комплекс соціальних, політичних, економічних, культурних й інтелектуальних трансформацій, котрі мали місце на Заході з XVI ст. і досягнули свого апогею у XIX—XX ст.; 3) зусилля слаборозвинених або відсталих суспільств, спрямовані на те, щоб наздогнати провідні, найрозвиненіші країни [17; 170-171].

Такими чином, термін модернізація описує велику кількість одночасних змін у різних сферах соціуму. Аналогічну думку висловлює і М. Михальченко, який тлумачить модернізацію як синонім усіх процесів удосконалення суспільств. Вона розглядається ним як творчо-перетворююча функція розвитку, що є необхідною умовою соціального існування. За припинення модернізації суспільство занепадає і зникає [8; 39]. У науковій літературі звертають увагу на деяку сутнісну «обмеженість» модернізації. Це простежується у тому, що в ній слабо диференційовані аспекти її прояву в історичному процесі, суспільстві як системі, людській особистості; вона передбачає певну абсолютизацію ролі еволюційного, а не стрибкоподібного удосконалення або оновлення існуючої системи; вона виходить з наявності певного еталону, моделі як ідеалу перетворення; часто обмежується удосконаленням окремих елементів системи, але не системи у цілому [15; 25-26]. Подібні моменти можуть викликати ті чи інші прояви нестабільності. Однак, модернізація означає лише певну тимчасову нестабільність, яка у кінцевому рахунку має на меті цілеспрямований прогресивний розвиток соціальної системи.

У значенні, близькому до поняття «модернізація», у спеціальній літературі для характеристики перехідних соціальних процесів часто використовують поняття «реформація», або «реформування». Реформування – це цілісний процес, що включає програму дій для вирішення системних проблем з метою унеможливлення їхнього виникнення у майбутньому... [6]. Стосовно до державної системи - це цілеспрямована діяльність державного апарату щодо рішучого перетворення управлінської влади, результатом якої мають стати якісні зміни в системі органів виконавчої влади з урахуванням змін в об'єктах управління та формі держави [6]. Паралельно з поняттям «реформування» часто можна зустріти поняття «оптимізація». Оптимізація (від латинського *optimum* – найкращий) – процес надання чому-небудь найкращого стану [14], процес прийняття оптимальних рішень, процес пошуку екстремуму (глобального максимуму або мінімуму) певної функції або вибору найкращого (оптимального) варіанту із безлічі можливих [9]. При цьому слід додати, що під оптимізацією розуміється не досягнення найвищого рівня розвитку системи, а досягнення максимально допустимого значення ефективності за умови стійкого і якісного режиму роботи системи. Отже система, навіть без будь-якого реформування, може покращити якість власного функціонування через оптимізацію. Разом з тим, на рівні державно-управлінської сфери терміни «реформація» і «оптимізація» часто вживаються як синоніми. Однак це може породжувати помилкові уявлення про процеси змін, а тому можна погодитись з І.Кульчієм, який вважає, що поняття «реформування» та «оптимізація» не є тотожними, а співвідносяться між собою швидше як ціле і частина [6].

Таким чином реформація у порівнянні з модернізацією означає ще більш обмежений у часовому і просторовому вимірах процес соціальних перетворень, але все одно спрямований на реалізацію певної ідеальної моделі майбутнього соціального устрою. Хоча іноді подібна «обмеженість» розтягується на досить тривалий термін, що може охоплювати цілу епоху, супроводжуючись навіть контрреформаторськими рухами і станами соціальної нестабільності (епоха Реформації як християнський церковно-релігійний, духовно-суспільний та політичний рух оновлення у країнах Західної та Центральної Європи у XVI столітті). Крім того, доречно взагалі відзначити складний взаємозв'язок між реформацією і нестабільністю. Адже часто суспільні реформи здатні призвести до певної соціальної нестабільності, яка може бути і досить тривалою. Це залежить від якості реформ: від їх логічності, професійної підготовленості, своєчасності, ідеологічної обґрунтованості тощо.

Нестабільність певною мірою корелює із перехідністю (трансферністю), яка на соціальному рівні найбільш рельєфно спостерігається у перехідному суспільстві. На думку автора, висловленій у монографії «Ідеологія перехідного суспільства», «перехідним треба вважати будь-яке суспільство, в якому відбувається процес комплексних змін основних елементів усієї системи або трансформація однієї форми його самоорганізації в

іншу. Такий процес глибоко зачіпає основні форми суспільного життя..., що приводить до їх суттєвих змістовних змін. Не випадково глибина і характер цих змін часто змушує говорити про революційні перетворення суспільства, основним напрямом якого слід вважати комплексний поступовий перехід від недосконалості попереднього соціально-економічного і політичного стану до більш прогресивної організації суспільного життя, яка б відповідала логіці внутрішнього саморозвитку перехідного суспільства» [15; 19-20]. Таким чином, перехідність теж несе в собі певні елементи нестабільності, які часто обумовлюються впливом різноманітних об'єктивних і суб'єктивних факторів (специфіка економічного укладу, структура продуктивних сил, історичні і культурні традиції, етноментальні риси народу, домінуючі системи ціннісних орієнтацій, незбігання соціальних реалій із соціальними очікуваннями, психологічні особливості політичних лідерів тощо) і викликають непередбачуваність моделі майбутнього. Часто така соціальна нестабільність набуває певного концептуального підходу, зокрема у вигляді «трансформаційного шоку», як певного механізму, спрямованого на стабілізацію соціальної системи.

Натомість нестабільність не має чітко визначеної позитивної перспективи розвитку. Швидше за все вона представляє собою певну перспективну невизначеність з ймовірним подальшим рухом як у прогресивному, так і регресивному напрямку. І тут абсолютно доречно посилатися на теоретичні основи синергетики, розробленої групою фізиків у Брюсселі під керівництвом І. Пригожина [11]. Це нова наукова парадигма, що прийшла на зміну т.зв. «лапласівській» парадигмі, пов'язаній з детермінізмом і лінійною логікою причини та наслідку, зворотністю механічних законів, редукціонізмом, обмеженням розгляду простих замкнутих статичних систем.

Говорячи про відмінності цих парадигм, слід зазначити, що однією із принципів є те, що «якщо в рамках лапласівської парадигми еволюція - це відтворення інформації, закладеної наперед в систему під впливом зовнішніх сил, то в рамках синергетичної парадигми еволюція набуває дійсного творчого елементу, а рушійні творчі сили знаходяться всередині системи і є комплексним результатом функціональних зв'язків системи» [5]. Щоправда, «в багатьох випадках синергетика ще не здатна стати основою для предметно-конкретних і діючих моделей виходу із кризових ситуацій - екологічних, економічних, морально-духовних. Але є також і певний позитив накопиченого досвіду: цілком вибірково з'єднання таких понять, як самоорганізація і самоуправління, нелінійність і відкритість, альтернативність шляхів еволюції та їх вибір у точках біфуркації, порядок із хаосу, порядок через флуктуації тощо, з предметним змістом конкретного дослідницького поля (термодинаміки, хімії і т.д.) шляхом, як правило, інтуїтивного їх «вбудування» у структуру відповідних наукових текстів» [2].

Разом з тим, аналізуючи нинішнє інформаційне суспільство як соціальний мультиверсум, можна цілком спиратися на принципи синергетичного підходу. На користь такого підходу свідчить той факт, що в цьому суспільстві домінують не замкнуті системи, що підкоряються законам детермінізму, а відкриті надто складні нелінійні людиноподібні системи. Виникнення й розвиток останніх, на думку В.Лук'янца, підкоряється незмірно більш складним закономірностям, ніж ті, що керують поведінкою лінійних або замкнутих систем. Після свого виникнення кожна відкрита нелінійна система навперемінно проходить стадії двох типів: адаптаційні і катастрофічні. Під час адаптаційної стадії у системі, яка еволюціонує, здійснюється повільне нагромадження кількісних і якісних змін параметрів системи та її компонентів. Відповідно до цих змін, система у точці біфуркації здійснює вибір одного з можливих для неї аттракторів. Завдяки такому вибору аттрактора в наступному розвитку системи відбувається зміна адаптаційної стадії розвитку на катастрофічну стадію. Пройшовши цю стадію, система формує нову дисипативну структуру, яка відповідає обраному аттрактору і т.п. [7].

Отже, розвиток людських спільнот завжди був багатовекторним, причому в міру ускладнення і вдосконалення соціальної організації багатовекторність його сценаріїв зростала. Спрямованість, зміст і ритміка соціальних процесів не залишаються постійними і

лінеарними, а являють собою складну панораму, в якій їх повільне, спокійне, еволюційне час від часу переривається якісними стрибкоподібними переходами, що і характеризуються нестабільністю (хаосом, катастрофічністю тощо). Остання виступає закономірною складовою загального процесу розвитку. І навпаки, її відсутність, орієнтація лише на порядок і стабільність позбавляє цей процес внутрішнього стимулу. Якщо, скажімо, соціальний порядок піддається консервації, то він неминуче стає джерелом росту ентропії. Тільки агоністика порядку й хаосу, тобто їхнє безперестанне протиборство, породжують можливість історичної еволюції системи як у напрямі її ускладнення, так і в напрямі деградації [7].

Звідси можна сформулювати й поняття «нестабільне суспільство». На думку автора, це тип соціальної перехідності, що характеризується станом системної кризи, обумовленої комплексом об'єктивних і суб'єктивних факторів; вона (перехідність) представляє собою певну перспективну невизначеність з ймовірним подальшим рухом як у прогресивному, так і регресивному напрямку, а визначення напрямку її саморозвитку завжди виступає як оптимізація одного з векторів багатоваріантних можливостей.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Буданов В.Г. Социальный хаос: сценарии происхождения, адаптации, управления / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://spkurdyumov.ru/biology/socialnyj-chaos-scenarii-proxozhdeniya/>
2. Вовк С. Цілісне світобачення й світорозуміння в міждисциплінарному контексті синергетики // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.info-library.com.ua/books-text-11987.html>
3. Генон Р. Социальный хаос / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pustoshit.com/06/guenon.html>
4. Косолапов Н. Глобализация, миропорядок XXI века в России. Постиндустриальный мир и Россия / Под. ред. В. Хароса, В. Красильщикова. – М., 2001. – 250 с.
5. Кузьмін М.В. Синергетична парадигма та її роль у методології науки // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cheloveknauka.com/sinergetichnaya-paradigma-i-ee-rol-v-metodologii-nauki#ixzz2qpuX6AoB>
6. Кульчій І.О. Сутність понять «реформування» і «оптимізація» та їх застосування в системі виконавчої влади // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/7_NND_2009/Gosupravlenie/42603.doc.htm
7. Лук'янець В.С. Практика нейро-лінгвістичного програмування і проблема свободи // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sofy.kiev.ua/pf2/lukyan2.htm>
8. Михальченко М. Украинское общество: трансформация, модернизация или лимитроф Европы. — К., 2001. — С. 39.
9. Основы социального управления: Учебное пособие / А. Г. Гладышев, В. Н. Иванов, В. И. Патрушев и др.; под ред. В. Н. Иванова. – М. : Высш. шк., 2001. – 271 с. - с. 265.
10. Парсонс Т. Соціальна структура і особистість. /Пер. з англійської В.Верлоки і В.Кебуладзе. – К.: «Дух і літера», 2011. – 338 с. – С.27
11. Пригожин И. От существующего к возникающему: Время и сложность в физических науках. - М.: Наука, 1985. - 325 с.
12. Социальный хаос / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.pravo.vuzlib.org/book_z1100_page_25.html
13. Сундієв І. Керований хаос: Соціальні технології у масових заворушеннях // [Електронний ресурс]. – Режим доступу. - <http://mayak.if.ua/2012/12/%D0%BA%D0%B5%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%B9-%D1%85%D0%B0%D0%BE%D1%81-2135/>
14. Сучасний словник іншомовних слів / За ред. О. Семотюк. – Х.: Ранок, 2007. – 467 с. - с. 318.

15. Таран В.О. Ідеологія перехідного суспільства: (соціально-філософський аналіз ідеологічного процесу в пострадянській країні): Монографія. – Запоріжжя: ЗЮІ МВС України, 2000. – С.25-26.
16. Чалий В. Загострення політичної ситуації в Україні — це занесений ззовні план // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.uceps.org/ukr/expert.php?news_id=4478
17. Штомпка П. Социология социальных изменений. — М., 1996. — С. 170—171.
18. Free Online Dictionary. Based on WordNet 3.0, Farlex clipart collection. © 2003-2012 Princeton University, Farlex Inc. // <http://www.thefreedictionary.com/instabilities>
19. Free Online Dictionary. The American Heritage® Dictionary of the English Language, Fourth Edition copyright ©2000 by Houghton Mifflin Company. Updated in 2009. Published by Houghton Mifflin Company // <http://www.thefreedictionary.com/stability>.

SUMMARY

The article of V.Taran "Unstable society as a form of display of social development" is dedicated to the analysis of society that is in the crisis state. The different aspects of unstable society were carefully investigated in works of many home and foreign scientists. However the dynamics of displays of social instability needs the further theoretical comprehension of essence of this phenomenon.

In principle instability, as well as stability, can be examined as universal forms of display of development. Instability usually comes forward as opposition of stability. At the same time, from the sociological point of view social stability is not a synonym of invariability, immobility of frames of society and relations. In society such immobility, as a rule, is not the sign of stability, but the sign of stagnation, that sooner or later conduces to inconstancy, social tension, in the end to instability.

For better understanding the heart of instability it would be appropriate to compare it with the row of similar concepts. Well, instability can in some way coincide with a description of stagnation. However it doesn't mean their equality. Stagnation does not contain an internal positive dynamics. More like there are some elements of system degradation. Thus the state of stagnation contains the certain elements of stability which embrace some spheres of social life.

Social instability can be compared with social chaos. Obviously, in spite of the presence of certain common features, it's also impossible to put the sign of equality between them. In fact, if chaos is mostly connected with the destruction of the system in general, with its complete functional disintegration, then instability, although partly destroying system connections, implies preservation of the system on the whole.

In the nature chaos plays an important constructive role not only in the choice of way of evolution but also in the processes of formation of difficult evolutionary unit. Therefore chaos can be dynamic or thermodynamic. Accordingly the way of evolution is directed either in constructive or destructive course passing such states as instability, unbalance, irreversibility, chaos, self-organization.

In the nature chaos is objective basically. But at social level chaos largely depends on a subjective factor not only in the plan of origin/overcoming but also in the plan of the valued perception and emotional experience. Different factors come forward as reasons of social chaos: economic, political, ideological, religious, international and others. An important role belongs to the guided chaos that presents the implantation of mechanism for creation of artificial instability in the some social environment that is stipulated by the interests of certain external or internal political forces.

It's appropriate to compare concept "instability" with a concept "modernisation". Regardless of quite a clear "attachment" of modernisation to the process of transition from traditional agrarian society to industrial, the term itself means (in translation from English) "renovation" and implicates the introduction of signs of contemporaneity in the society. Modernisation carries in itself certain instability. However such instability mainly carries temporal character, because, in

an eventual account, the purposeful progressive development of frame of society is kept in mind. A concept "reformation" is often used in the meaning that is close to the concept "modernisation" for the description of transitional social processes. The concept "reformation" in comparison with "modernization" means yet more limited process of social transformations with the elements of instability in temporal and spatial measurings. But however this process is directed to the realization of certain ideal model of the future social order.

Instability correlates with transitivity that is most relief observed in transitional society at social level. Transitional, in our opinion, is the society in which there is a process of complex changes of basic elements of all system or a transformation of one form of its self-organisation into another. And that means the presence of elements of instability which are often stipulated by the influence of various objective and subjective factors and cause unexpectedness of a model of the future.

Analysing present society as social meta-universe, it is possible to lean fully against principles of synergetic approach. The fact that not close system submitting to the laws of determinism dominate in this society but open, too difficult, nonlinear anthropoid systems testifies in favor of such approach. An origin and development of the latter submit to immeasurably more difficult regularities, than those that manage behavior of the linear or reserved systems. After the origin every nonlinear open system alternately passes the stages of two types: adaptation and catastrophic. During the adaptation stage in the evolving system, slow piling up of quantitative and qualitative changes of parameters of the system and its components is carried out. In accordance with these changes, the system in the point of bifurcation takes the choice of one of possible attractors for it. Due to such choice of attractor in the next development of the system the adaptation stage of development changes on the catastrophic stage. Passing this stage, the system forms a new dissipative structure that answers selected attractor and others like that.

On this basis it's possible to form a concept "unstable society". In opinion of the author, it is a type of social transitivity, that is characterized by the state of the system crisis conditioned by the complex of objective and subjective factors; it (transitivity) presents a certain perspective vagueness with credible further motion both in progressive and regressive direction, and the determination of its direction of selfdevelopment always comes forward as the optimization of one of the vectors of multiple possibilities.

Т.И. БУТЧЕНКО

ИСТОКИ ФИЛОСОФИИ НАУЧНОГО СОЗНАНИЯ

Отправную точку генезиса философии научного сознания, вероятно, следует искать на этапе разрушения первозданной мифологической нераздельности восприятия человеком мира и самого себя. Речь идет о периоде между 800 – 200 гг. до н. э. Думается, что Карл Ясперс по праву называл его «осевым временем», принимая во внимание то огромное влияние, которое оно оказало на развитие различных цивилизаций и человечества в целом. Ведь именно тогда произошел первый осязаемый подъем человеческой рефлексии, в процессе которого впервые в истории «сознание осознавало сознание, мышление делало своим объектом мышление» [2, с. 333].

Первая фаза этого сложного и драматического процесса была связана с возникновением натурфилософских учений, сохранявших связь с предыдущими мифологическими системами, используя соответствующую терминологию и образы и одновременно наполняя их качественно новым мыслительным содержанием, в котором, пусть и недостаточно четко, отображались внутренняя сложность мироздания и место в нем человека как его части. Отталкиваясь от мифологических персонификаций космоса как некоей живой целостности, разделяя последнюю на элементы и пытаясь определить главнейшей из них, натурфилософы выступили зачинателями новой мировоззренческой программы, основная максима которой – рациональное схватывание незримой сущности разнообразных явле-